

Ymateb Llywodraeth Cymru i Adroddiad ymchwiliad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig i Cyswllt Ffermio

Fel Ysgrifennydd y Cabinet sy'n atebol am ddarparu ar gyfer Cyswllt Ffermio ac am ei berfformiad, rwy'n croesawu ymchwiliad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig i'r Rhaglen Trosglwyddo Gwybodaeth hon.

Hoffwn ddiolch i'r Pwyllgor am gynnal yr ymchwiliad hwn fel y'i disgrifir yn ei adroddiad a gyhoeddwyd ar 27 Mehefin 2024.

Mae'r ddogfen hon yn nodi ymateb Llywodraeth Cymru i 6 chasgliad ac 1 argymhelliad yr adroddiad.

Huw Irranca-Davies AS/MS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig

Cabinet Secretary for Climate Change & Rural Affairs

Cynnwys

1.	Cyfathrebu cenhadaeth a rôl yn y dyfodol.....	4
	Argymhelliad 1.....	4
	Casgliad 1.....	5
2.	Gofynion sgiliau ac arbenigedd	7
	Casgliad 2.....	7
	Casgliad 3.....	8
3.	Cymhwystra a Mynediad.....	11
	Casgliad 4.....	11
4.	Strwythur y Contract a'r Rhaglen.....	14
	Casgliad 5.....	14
5.	Cefnogi iechyd meddwl.....	16
	Casgliad 6.....	16

1. Cyfathrebu cenhadaeth a rôl yn y dyfodol

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar sut roedd Cyswllt Ffermio yn cefnogi'r newid i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS); cyllido; newydd-ddyfodiaid; a defnyddio ffermydd arddangos.

Gwnaeth y Pwyllgor un casgliad ac un argymhelliad yn y bennod hon.

Argymhelliad 1

Cyflwyno a chymhellu'r Cyswllt Ffermio i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS) yn y dyfodol. Mae'r Cyswllt Ffermio yn darparu'r cefnogaeth a'r hysbysu i'r ffermydd a'r ffermydd arddangos. Mae'r Cyswllt Ffermio yn darparu'r cefnogaeth a'r hysbysu i'r ffermydd a'r ffermydd arddangos. Mae'r Cyswllt Ffermio yn darparu'r cefnogaeth a'r hysbysu i'r ffermydd a'r ffermydd arddangos.

Ymateb Llywodraeth Cymru: **Derbyn mewn Egwyddor**

1. Cafodd contract presennol Cyswllt Ffermio ei dendro yn hydref 2022. Roedd y fanyleb yn ymdrin â nifer o bolisiau Llywodraeth Cymru, gan gynnwys yr amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy fel y'u nodwyd yn Neddf Amaethyddiaeth 2023 ac amcanion y Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS) fel yr oeddent yn hysbys ar y pryd (h.y. cyn yr ymgynghoriad). Fel rhan o'r ymarfer caffael, gofynnwyd i gyflenwyr esbonio sut y byddent yn cynnal Rhaglen Trosglwyddo Gwybodaeth (Cyswllt Ffermio neu'r "Rhaglen") i roi'r holl bolisiau ac amcanion ar waith.
2. Mae'r rhaglen wedi'i chynllunio ar sail yr uchod. Asesir pob ymgyrch gyflawni yn ôl ei gallu i hyrwyddo amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy (SLM) a/neu SFS, ac i helpu ffermydd i ddeall yr amcanion yn well.
3. Yn ogystal â nodi polisiau allweddol Llywodraeth Cymru ac amcanion SLM a SFS, roedd y fanyleb hefyd yn cynnwys sawl gofyniad, h.y. yr hyn y bydd gofyn i Gyflenwyr llwyddiannus eu bodloni yn ystod cyfnod y contract. Un o'r gofynion hyn oedd sefydlu rhwydwaith o Ffermydd arddangos.
4. Cyfeirir atyn nhw yn y Rhaglen fel "**Ein Ffermydd**". Mae'r rhwydwaith hwn wedi hen ennill ei blwyf ac yn adeiladu ar lwyddiant contractau blaenorol.

Gyfarwyddwr o Is-adrannau Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Llywodraeth Cymru hefyd yn aelodau.

- 10.** Y Bwrdd sy'n rhoi arweiniad a chyfeiriad cyffredinol i'r Rhaglen gan ddod ag arbenigedd o nifer o sectorau ynghyd i nodi a hyrwyddo'n rhagweithiol ymchwil a gwybodaeth i ddiwallu anghenion y diwydiant.
- 11.** Un grŵp sy'n atebol i Fwrdd y Rhaglen yw'r Grŵp Cyflawni Polisi (PDG). Mae'r PDG yn grŵp mewnol gyda chynrychiolaeth o bob rhan o'r portffolio Newid Hinsawdd a Materion Gwledig h.y. y rhai sydd wedi cyfrannu amcanion Polisi allweddol at eu cynnwys ym manyleb y contract. Mae PDG, mewn ymgynghoriad â'r Bwrdd yn dylanwadu ar y cyflawni.
- 12.** Mae'r Strwythur Llywodraethu yn sicrhau bod gan y diwydiant a Llywodraeth Cymru lais cyfartal wrth ddewis blaenoriaethau o dan bob un o themâu'r Rhaglen; Busnes, Tir a Da Byw, ac o ran cytuno ar ffocws prosiectau'r Rhaglen.

2. Gofynion sgiliau ac arbenigedd

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar sut mae Cyswllt Ffermio yn defnyddio ymchwil sy'n berthnasol i'r diwydiant, beth yw ffocws ei ymyrraeth a sut mae'n integreiddio Coedwigaeth a rheoli coetiroedd.

Daeth y Pwyllgor i ddau gasgliad yn y bennod hon.

Casgliad 2

[The following text is a placeholder for the content of Casgliad 2, which is currently illegible due to heavy noise and corruption in the image.]

13. Fel sydd eisoes wedi'i ddweud yn yr ymateb hwn, roedd manyleb y contract yn cynnwys nifer o bolisiau Llywodraeth Cymru, gan gynnwys amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy ac amcanion SFS fel yr oeddent yn hysbys ar y pryd (h.y. cyn yr ymgynghoriad).
14. Mae'r Rhaglen wedi'i chynllunio yn unol â'r uchod heb fawr o fylchau. Asesir pob ymgyrch gyflawni yn ôl ei gallu i hyrwyddo amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy (SLM) a/neu SFS, ac i helpu ffermwyr i ddeall yr amcanion yn well.
15. Er mwyn gwireddu amcanion SLM/SFS, mae'r Rhaglen bresennol wedi cyflwyno hefyd categorïau newydd o gyngor technegol o fewn Gwasanaeth Cyngori Cyswllt Ffermio, gan gynnwys categorïau amgylcheddol penodol

fel amaeth-amgylcheddol, gwasanaethau ecosystemau a bioamrywiaeth; Cyngor carbon; yn ogystal â chyngor ar bren, ar arddwriaeth ac ar gynhyrchu organig. Mae gan y Rhaglen **486 o gynghorwyr ar draws pob categori**.

- 16.** Hyd yma mae Cyswllt Ffermio wedi rhoi dros **10,880 o ddarnau o gyngor, 6,815 ohonyn nhw o'r categorïau amgylcheddol penodol**.
- 17.** Mae Rhaglen Fentora Cyswllt Ffermio yn cysylltu ffermwyr ag arweinwyr/arloeswyr yn y diwydiant i'w mentora ac i roi arweiniad a chyngor wedi'u teilwra. Hyrwyddwyd ar-lein, wrth cyfathrebu yn uniongyrchol gyda busnesau cofrestredig, mewn digwyddiadau penodol a chan Swyddogion Datblygu Cyswllt Ffermio, mae'r Mentoriaid yn gallu rhoi o'u harbenigedd a'u gwybodaeth ymarferol, gan roi cymorth ac arweiniad yn eu pwnc perthnasol.
- 18.** Mae mentoriaid newydd wedi ymuno â'r Rhaglen, yn arbenigo mewn amaeth-goedwigaeth, pori cadwraeth, rheoli tir glas, ffermio adfywiol, ansawdd dŵr a rheoli coetiroedd.
- 19.** Gyda chyfeiriadur o **dros 90 o Fentoriaid**, y rhan fwyaf ohonyn nhw'n ffermwyr llawn amser, sy'n 'gallu dweud a gwneud', datblygir perthynas sy'n seiliedig ar gyd-ymddiriedaeth a pharch.
- 20.** Hyd yn hyn mae **406 o ffermwyr** wedi cael help y rhaglen Fentora, cyfanswm o **2,499 o oriau**.
- 21.** Mae'r Rhaglen hefyd yn cynnwys Hyb Cyfnewid Gwybodaeth, sy'n creu man lle gall academyddion, ymgynghorwyr proffesiynol a ffermwyr ledled Cymru siarad â'i gilydd. Mae'r Hyb yn troi ffrwyth yr ymchwil ddiweddaraf o'r DU a gweddill y byd, papurau gwyddonol a sgiliau ymarferol, yn wybodaeth y gall ffermwyr ei defnyddio.

Casgliad 3

Nodyn i'r rhaglen hon yn cynnwys ymchwil a gynhyrwyd gan y Rhaglen Fentora Cyswllt Ffermio yn ystod ymchwiliad ym 2023. Mae'r rhaglen hon yn cynnwys ymchwil a gynhyrwyd gan y Rhaglen Fentora Cyswllt Ffermio yn ystod ymchwiliad ym 2023. Mae'r rhaglen hon yn cynnwys ymchwil a gynhyrwyd gan y Rhaglen Fentora Cyswllt Ffermio yn ystod ymchwiliad ym 2023.

... -- *[Illegible text]*

- 22.** Sefydlwyd y Rhaglen bresennol i gefnogi ffermwyr yn unig; ni fwriadwyd erioed iddi gefnogi'r diwydiant coedwigaeth. Penderfynwyd peidio â dyblygu gwaith Focus on Forestry First (FFF). Sefydlwyd FFF gydag arian ar y cyd gan y Rhaglen Datblygu Gwledig a Llywodraeth Cymru i feithrin sgiliau a gwella cymwysterau'r sector coed a phren, gan weithio gyda busnesau i nodi pa hyfforddiant sydd ei angen arnyn nhw nawr ac yn y dyfodol i'w helpu i wireddu Polisiâu'r Llywodraeth; daeth y cynllun i ben ym mis Mehefin 2023.
- 23.** Er nad yw'r Rhaglen yn cefnogi busnesau coedwigaeth am y rhesymau a nodir uchod, mae prosiectau Cyswllt Ffermio yn helpu ffermwyr ym mhob agwedd ar reoli coetir, i wneud elw, sefydlu coetir, rheoli coetir a datblygu busnes coetir.
- 24.** Er enghraifft, mae asesiad wedi'i gynnal o goetir yr holl ffermydd arddangos er mwyn darparu data gwaelodlin o gyflwr eu perthi (gwrychoedd) a'u coetir, gan nodi cyfleoedd i wella perfformiad amgylcheddol busnes y fferm trwy greu coetiroedd.
- 25.** Mae dosbarthiadau meistr Cyswllt Ffermio yn dangos y cyfleoedd a'r manteision y mae coed ar fferm yn eu cynnig trwy ymgorffori coed yn nhirwedd y fferm fel dull aml-haen o ddatgarboneiddio; dal a storio carbon; gwella iechyd pridd ac ansawdd dŵr ac aer; a chysgodi da byw. Mae amaeth-goedwigaeth yn cael ei hyrwyddo fel un o'r manteision y mae coed yn ei gynnig wrth gyflawni'r amcanion hyn mewn ffordd sy'n gweithio er lles busnes y fferm.

- 26.** Mae Gwasanaeth Cyngori Cyswllt Ffermio yn cynnwys sawl categori "coetir" technegol gan gynnwys rheoli coetir; arallgyfeirio ac ychwanegu gwerth; a phrosesu pren ac ychwanegu gwerth.
- 27.** Mae gan y Rhaglen **12 o arbenigwyr coetir**.
- 28.** Cafodd System Prynu Dynamig (DPS) Materion Gwledig ei lansio ar 5 Gorffennaf fel fframwaith caffael aml-gategori y gall cyflenwyr wneud cais trwyddo. Y bwriad yw ymgorffori cymaint o "gyflenwyr" â phosibl o fewn y DPS, gan gynnwys cyrff anllywodraethol amgylcheddol, ecolegwyr ac arbenigwyr mewn bioamrywiaeth, garddwriaeth a choedwigaeth, i sicrhau bod yr arbenigeddau priodol ar gael i Lywodraeth Cymru allu cynnal prosiectau cymorth yn y dyfodol. Ar ôl ymuno, byddan nhw'n cael ceisio am unrhyw dendrau y gall Llywodraeth Cymru eu cyhoeddi, gan ddefnyddio'r DPS. Ein bwriad yw y bydd holl weithgarwch caffael y Gyfarwyddiaeth Materion Gwledig yn digwydd trwy'r DPS.
- 29.** Bydd y DPS yn arbennig o ddefnyddiol wrth ddatblygu'r SFS, gan gwtogi'r amser caffael a chaniatáu gweithio cydgysylltiedig.

- 33.** Mae "Dechrau Ffermio" yn becyn cymorth wedi'i deilwra'n arbennig ar gyfer ffermwyr newydd sydd am ddechrau eu busnes eu hunain neu sy'n chwilio am gyfle i fentro ar y cyd. Mae'r pecyn yn cynnwys arweiniad a chyingor ym maes mentora, busnes, cyfraith ac arian i helpu i gyflawni nodau penodedig.
- 34.** Mae Cyswllt Ffermio yn darparu "gwasanaeth paru" neu blatfform cyfleoedd ar y cyd (JOP), sy'n paru perchenogion tir sydd am gamu'n ôl neu adael y diwydiant ag unigolion sydd am gael cyfle mewn busnes ffermio.
- 35.** Mae Dechrau Ffermio yn cynnig llwybr i helpu'r ddau barti trwy'r broses, gan gynnwys darganfod mwy am y fenter, cefnogi datblygiad personol, chwilio am bartner busnes posibl a helpu i sefydlu menter ar y cyd.
- 36.** Mae Cyswllt Ffermio yn rhoi cyngor hefyd ar gynllunio olyniaeth; gyda help i gychwyn ar yr hyn all fod yn sgwrs anodd. Mae'r cymorth yn cynnwys cyngor busnes, cyfreithiol ac ariannol proffesiynol yn ogystal â help arbenigwyr.
- 37.** Y nod yw annog symudiad o fewn y diwydiant gan ddiogelu ar yr un pryd ddyfodol busnesau fferm.
- 38.** Ym mlwyddyn gyntaf y Rhaglen, cymerodd 398 o unigolion ran yn Dechrau Ffermio (324 o geiswyr a 74 o ddarparwyr).
- 39.** Rhaid i'r ddau gontractwr gydnabod a chefnogi nodau Cymraeg 2050. Mae Mentera (Menter a Busnes gynt) yn gwneud llawer o waith drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae 97% o'u gweithlu yn siaradwyr Cymraeg iaith gyntaf, sy'n sicrhau bod pob agwedd o'r ddarpariaeth yn gallu cael ei chynnig yn y Gymraeg a'r Saesneg, gan ddibynnu ar ddewis y cwsmer.
- 40.** Mae'r Rhaglen yn sicrhau hefyd bod y cynnwys ysgrifenedig a digidol yn cael ei ddarparu yn Gymraeg ac yn bodloni Safonau'r Gymraeg.
- 41.** Mae cymorth pwrpasol ar gael yn rhanbarthol, gyda Swyddogion Datblygu ar gael i dywys cwsmeriaid drwy'r Rhaglen, er mwyn iddyn nhw allu cael y cymorth mwyaf perthnasol ar gyfer eu busnes. Mae hyn yn cynnwys cymorth i weld elfennau ar-lein y rhaglen; mae Cynghorwyr a Darparwyr Hyfforddiant hefyd yn darparu'r cymorth hwn i gwsmeriaid.

- 42.** Trwy'r rhaglen Dysgu a Datblygu Gydol Oes bydd cwsmeriaid yn cael ymuno hefyd â nifer o gyrsiau Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu amrywiol eu lefelau megis Gwneud Treth yn Ddigidol, Marchnata ar E-bost, Cyfryngau Cymdeithasol a Defnyddio Offer Digidol.
- 43.** Mae'r Rhaglen yn gweithio hefyd gyda chwsmeriaid sydd angen cymorth digidol gan gynnwys sgiliau digidol sylfaenol, cael at ddyfais a chysylltedd i nodi manau cymorth.

4. Strwythur y Contract a'r Rhaglen

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar hyd y contract a gwerthuso'r Rhaglen.

Daeth y Pwyllgor i un casgliad yn y bennod.

Casgliad 5

[Placeholder text for Casgliad 5]

- 44. Mae gan Fwrdd Rhaglen Cyswllt Ffermio sawl cyfrifoldeb. Yn ogystal â rhoi cyngor ar addasrwydd y cynlluniau a'r ymgyrchoedd cyflenwi arfaethedig a sicrhau bod y ddarpariaeth yn diwallu anghenion y diwydiant a'i bod yn rhoi'r cymorth sydd ei angen ar ffermwyr i bontio i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFA) a'i gynnal, mae'r Bwrdd yn nodi ac yn monitro canlyniadau ac effeithiau allweddol mesuradwy'r Rhaglen.
- 45. Mae pob Rhaglen wedi cael ei gwerthuso yn annibynnol hefyd. Gan i'r Rhaglen flaenorol bara am ragor na 7 mlynedd, cafodd gwerthusiad canol tymor ei gynnal yn 2021 a gwerthusiad terfynol ei gynnal yn gynharach eleni. Bydd yr adroddiad, a luniwyd gan Miller Research, ar gael cyn hir.
- 46. Defnyddir pob gwerthusiad i lywio'r Rhaglen nesaf, gan adeiladu ar brosiectau llwyddiannus blaenorol a diystyru'r rhai na wnaethon nhw weithio. Er enghraifft, yn 2019, cafodd Cyswllt Ffermio ei adnewyddu gyda'r

nod o wneud y Rhaglen yn fwy hygyrch, a rhoi mwy o ffocws ar ganlyniadau a gwella taith y cwsmer. Golygai nifer o newidiadau allweddol o ran ei roi ar waith, gan gymryd yr adborth i gam un y gwerthusiad interim o'r Rhaglen KT&I, yn ogystal ag ymateb y diwydiant ehangach a thrafodaethau mewnol rhwng Llywodraeth Cymru, a Chyflenwyr.

- 47.** Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod gwerth ymgysylltu â rhanddeiliaid i gynyddu'r cyfleoedd i gynnal twf gwledig. Rydym yn trafod ag amrywiaeth o randdeiliaid ynghylch datblygu'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy, a bydd hynny'n dylanwadu ar ddatblygiad y Cyswllt Ffermio nesaf.
- 48.** Roedd cysylltiad uniongyrchol rhwng y Bwrdd Datblygu Gwledig a Rhaglen Datblygu Gwledig yr UE, sydd bellach wedi dod i ben. O gofio mai ni bellach sy'n cynnal cynlluniau buddsoddi gwledig, a'n bod yn cyflwyno Cam Paratoi'r SFS y flwyddyn nesaf, mae natur y gefnogaeth i'r sector wedi newid ers y Rhaglen Datblygu Gwledig.
- 49.** Mae fy ymrwymiad i ymgysylltu yn cydnabod y bydd yn rhaid wrth lywodraethu priodol ar y modd y cynhelir yr SFS ac rwy'n disgwyl rhagor o gyngor gan swyddogion ar hyn wrth i'r rhaglen waith gael ei chreu.

5. Cefnogi iechyd meddwl

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar iechyd meddwl.

Daeth y Pwyllgor i un casgliad yn y bennod.

Casgliad 6

Nid oes unrhyw bwyllgor yn parhau i weithgareddau pwysig i gynorthwyo iechyd meddwl aelodau cymunedau gwledig. Un gweithgaredd o'r fath yw Grŵp Cymorth Fferm Cymru sy'n dod ag

50. Rwy'n cytuno â chanfyddiadau'r Pwyllgor na ddylai Cyswllt Ffermio ddyblygu'r darpariaeth iechyd meddwl bresennol. Rydym yn ffodus yng Nghymru bod gennym sawl sefydliad cymorth sy'n darparu gwasanaethau rhagorol i'r diwydiant ffermio.
51. Rwy'n ymwybodol iawn bod ffermwyr yn parhau i wynebu llawer o rwystrau, gan gynnwys ansicrwydd, unigedd ac unigrwydd a all gael effaith niweidiol ar les meddyliol, ac mae hyn yn destun pryder mawr i mi a Llywodraeth Cymru.
52. Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi nifer o weithgareddau pwysig i gynorthwyo iechyd meddwl aelodau cymunedau gwledig. Un gweithgaredd o'r fath yw Grŵp Cymorth Fferm Cymru sy'n dod ag

elusennau ffermio ynghyd, i rannu gwybodaeth ac arbenigedd gan ddarparu cymorth iechyd meddwl cydlynol cryf i'r diwydiant amaeth.

- 53.** Mae'r DPJ Foundation wedi cael Grant Cymorth Profedigaeth o £52,135 am y cyfnod o dair blynedd rhwng 2021-24, i wella'r help i'r rheini yn y gymuned amaethyddol sydd wedi dioddef profedigaeth. Cytunwyd ar estyniad o 12 mis tan fis Mawrth 2025, sy'n cynnwys cyllid ychwanegol o £15,406.74.
- 54.** Ochr yn ochr â hyn, rydym hefyd yn gweithio ar Strategaeth 10 mlynedd Iechyd Meddwl a Lles newydd, sy'n anelu at hyrwyddo, cefnogi a grymuso pobl i wella eu hiechyd meddwl a'u lles, a bod yn rhydd rhag stigma a gwahaniaethu. Mae'r ddwy strategaeth yn cydnabod anghenion iechyd meddwl ffermwyr a'r rhai sy'n gweithio mewn amaethyddiaeth.
- 55.** Mae gwasanaeth "111 gwasg 2" y GIG hefyd ar gael i'r gymuned wledig a ffermwyr, sef llinell ffôn genedlaethol ar gyfer pobl sydd angen cymorth iechyd meddwl brys. Ar gael ers mis Tachwedd 2022, mae'r Gwasanaeth yn darparu asesiad o anghenion ac ymyrraeth dros y ffôn i leihau trallod. Lle bo'n briodol, gellir cyfeirio unigolion at wasanaethau iechyd meddwl, rhoi cyngor hunanofal neu eu cyfeirio at gymorth arall.
- 56.** Ond mae'n bwysig hefyd ein bod yn gwneud yr hyn a allwn i leihau'r pwysau ar ffermwyr. Dyna pam rwyf mor falch bod yr elusen iechyd meddwl, y DPJ Foundation wedi derbyn fy ngwahoddiad i gynrychioli'r elusennau ffermio ar Ford Gron Gweinidogol newydd y Cynllun Ffermio Cynaliadwy.